

■ ACTIVEREND ONDERZOEK NAAR DE POSITIE VAN ILLEGALEN OP DE NEDERLANDSE ARBEIDSMARKT

Samenvatting antwoorden tweede vragenronde panelonderzoek

Het panelonderzoek

Het panel onderzoek wordt uitgevoerd onder ongeveer 40 mensen met uiteenlopende maatschappelijke posities en functies.

Aan hen worden in drie rondes schriftelijke vragen voorgelegd met betrekking tot: de positie van illegalen, de achtergronden en effecten van het huidige beleid rond illegalen en de bredere economische en maatschappelijke ontwikkelingen die hierop van invloed zijn.

De vragenrondes hebben elk een verschillend karakter.

- De eerste ronde gaat vooral over ervaringen en denkbeelden
- De tweede ronde staat in het teken van uitdiepen van argumenten en bevindingen
- In de derde ronde gaat het om de koppeling van vraagstukken en conclusies aan maatschappelijke actoren.

Aard van de respondenten

Aan de tweede ronde van het panelonderzoek naar illegalen en illegale arbeid hebben 33 mensen deelgenomen.

De respondenten zijn in te delen in de volgende rubrieken:

Rubriek	Aantal respondenten
1. Journalistiek	3
2. Wetenschap/Onderzoek	3
3. Opsporing/handhaving	2
4. Justitie/Advocatuur	3
5. Werkgevers	6
6. Werknemers	0
7. Illegalen	3
8. Opvang	2
9. Gezondheidszorg	6
10. Beleid/Politiek (landelijk)	3
11. Beleid (gemeentelijk)	2

Aan hen zijn in de totaal 14 hoofdvragen voorgelegd, waarvan een flink deel is onderverdeeld in twee of meer subvragen. Het merendeel van de vragen zijn open vragen, waarop de respondenten naar eigen inzicht kunnen antwoorden. Bij de verwerking zijn per vraag de antwoorden die sterk met elkaar overeenkomen bij elkaar geplaatst. Deze antwoordcategorieën zijn voorzien van 'label' en eigen titel gekregen. In sommige gevallen hebben de respondenten meerdere antwoorden gegeven. Daardoor overtreft het aantal antwoorden bij de meeste vragen het aantal respondenten.

1. Commentaar op de samenvatting van ronde één

Het merendeel van de respondenten heeft geen commentaar op de samenvatting. Op de vraag of er nog speciale dingen zijn opgevallen worden de volgende antwoorden gegeven:

- § Variatie in antwoorden/ standpunten (06)
- § Ja, het redelijk uniforme beeld omtrent het huidige overheidsbeleid. Tevens een redelijk genuanceerde mening omtrent illegaliteit. (07)
- § Bijzonder vind ik dat beleid niet de reden is waarom illegalen komen. Wel wordt aangegeven dat het beleid wordt gekwalificeerd als symboolbeleid. Men noemt het beleid repressief en is van mening dat het illegalen marginalisert of zelfs illegaliteit in de hand werkt. (17)
- § Hoe negatief de houding is tegenover het overheidsbeleid. Alternatieven hebben ook veel nadelen. (22)
- § Het negatief beoordelen van bestaand beleid, zonder echte oplossingen aan te dragen: tweeslachtig. (24)
- § Hoe onontkoombaar de koppeling lijkt van Nederlands migratiebeleid aan een bredere, mondiale visie. (23)
- § De brede schakering van opvattingen. (10)
- § De sociale orientatie van de meeste respondenten (10)
- § De meningen lopen soms uiteen (12)
- § Volgens mij is het beeld dat uit het eerste onderzoek al naar voren komt redelijk compleet (13)
- § Ik had verwacht dat economische motieven minder sterk naar voren zouden komen, en andere motieven meer. Ben het hier overigens wel mee eens, maar had gedacht dat mijn mening niet zo breed gedeeld werd. (18)
- § Het verhaal is niet heel verassend (26)
- § Geen differentiatie naar sekse en leeftijd. Dit betekent dat de eigen netwerken, de verschillende seksespecifieke en leeftijdsspecifieke vormen van uitbuiting en misbruik en marginalisering en de sekse en leeftijdsgerelateerde overlevingsstrategieën niet goed in beeld komen. Omdat het onderzoek uiteindelijk beoogd ook voorstellen voor verandering te doen lijkt me maatwerk bij probleeminventarisatie en analyse gewenst.
- § NB: komt in deze ronde meer aan de orde! (35)

Positie illegalen

2. Verschillende groepen

76% van de respondenten kan zich vinden in de indeling in drie min of meer te onderscheiden groepen die uit de eerste vragenronde naar voren komt.

1. illegale arbeidsmigranten
2. uitgeprocedeerde asielzoekers

3. slachtoffers van mensenhandel

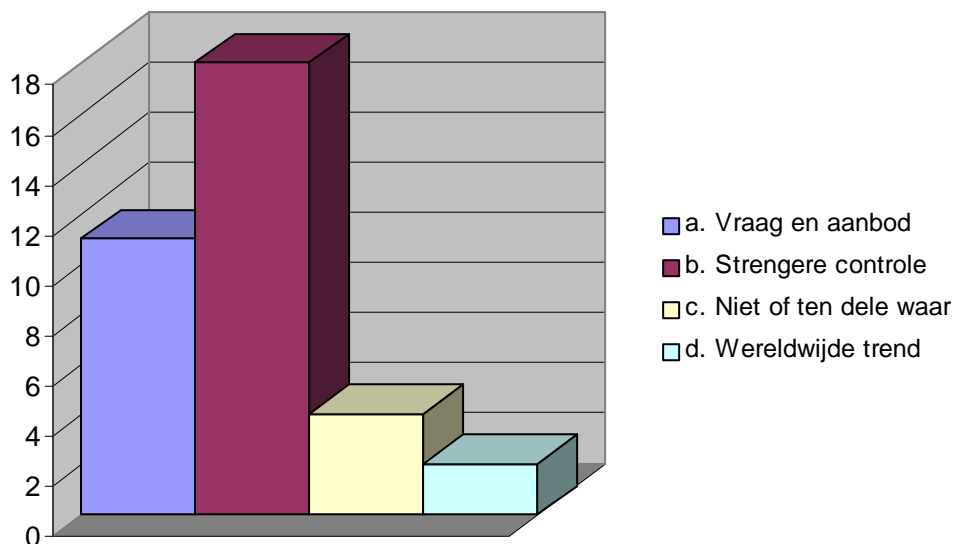
Bij de indeling worden nog wel een serie kanttekeningen en aanvullingen gegeven. Een belangrijke opmerking die door velen gemaakt wordt is dat de verschillende categorieën elkaar in de praktijk overlappen. Een aantal respondenten wijst erop dat alle migratietypen die zich bij legale migranten voordoen, ook bij illegale migranten zijn terug te vinden. Ook zij kennen bijvoorbeeld gezinsvorming en gezinshereniging. Voorts wordt er opgemerkt dat deze indeling weinig inzicht biedt in sekse- en leeftijdsverschillen, waardoor de specifieke positie van vrouwen en kinderen onderbelicht blijft. Eén respondent wijst op criminele Turken en Roemenen in de grote steden.

3. Informele economie

85% van de panelleden die aan ronde twee heeft meegewerkt is bekend met de verschuiving van illegale werken binnen de formele economie naar illegaal werken binnen de informele economie.

Op de vraag of men verwacht dat deze ontwikkeling zich voort zal zetten en waarom dit het geval is antwoordt het grootste deel van de respondenten dat dit een gevolg is van de strengere controles op onder meer werkgevers. Eenderde van de respondenten denkt dat deze ontwikkeling vooral samenhangt met de ontwikkeling van vraag en aanbod in de informele economie. Daarmee doelen ze onder meer op het gebrek aan betaalbare hulp in de huishouding, de toename van het aantal tweeverdieners en een groter wordend aanbod van illegale arbeiders.

vraag 3.B.

Een respondent betwijfelt of deze ontwikkeling zich wel voordoet. Twee respondenten merken op dat de scheidslijn tussen formele en informele economie moeizaam te maken is. “Duistere uitzendbureaus, prostitutie (ondanks legalisering) inzet bij particuliere klussen etc.

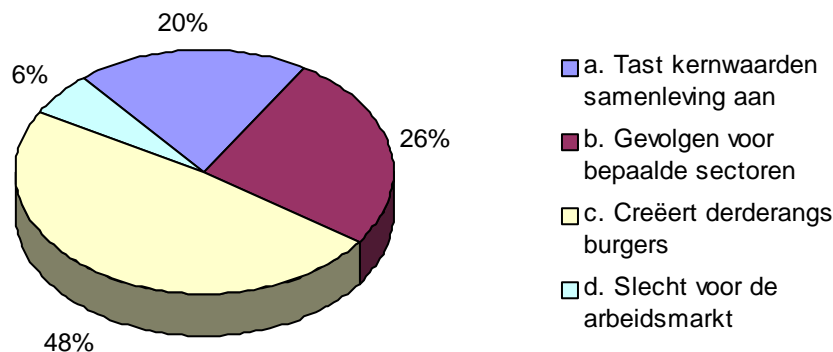
zijn wellicht zowel informeel als formeel.” Twee respondenten koppelen deze ontwikkeling aan wereldwijze trends (toename informele economie en blijvende welvaartsverschillen).

4. Gevolgen marginalisering

In de eerste panelronde gaven veel respondenten aan dat de marginalisering van illegalen hen grote zorgen baart. Op de vraag in deze ronde waarom zij de marginalisering van illegalen een negatieve ontwikkeling vinden geeft 48% aan dat dit is omdat hiermee een groep derderangs burgers wordt gecreëerd. Bijvoorbeeld:

- § Hiermee dreigt een groep derderangs burgers te ontstaan die wel in de samenleving wonen maar niet kunnen meedoen. Omdat men niet of nauwelijks over eigen inkomsten beschikt zal dit leiden tot een verdere marginalisering van deze groep met de in de vraagstelling geschetste ontwikkeling. (09)
- § Lage lonen, angst voor gesnapt te worden en uitgezet en daardoor te weinig gebruik maken van basale voorzieningen et cetera, dat alles soms in gezinsverband, plaatst hen aan de onderkant van de samenleving met nauwelijks rechten. Dat is niet alleen niet goed draaglijk voor henzelf, maar economisch evenzeer niet optimaal omdat er menselijke potentie onbenut blijft. (10)

vraag 4A

26% van de panelleden noemt een of meerdere specifieke sectoren waarvoor de marginalisering van illegalen negatieve gevolgen heeft. Ze doelen met name op de gebieden volksgezondheid, huisvesting en veiligheid. Bijvoorbeeld:

- § Voor een aantal aspecten: volksgezondheid, veiligheid. (08)
- § Op korte termijn: overlevingscriminaliteit. Mensen moeten stelen om in leven te blijven. Al denk ik dat de meeste illegalen niet voor deze uitweg kiezen, omdat illegalen weten dat ze door crimineel gedrag kunnen opvallen, en een tweede natuur van illegalen is juist om zo min mogelijk op te vallen.
- § Een tweede probleem is de huisvesting: te veel mensen worden door pandjesbazen in slechte woningen gestopt met verkrotting als gevolg.(13)

§ Voor groep wordt het moeilijker op een 'normale' manier te overleven. Op terrein van gezondheid kan het er toe leiden dat mensen het uitstellen om met gezondheidsproblemen naar de zorg te gaan. Dat kan uit angst voor bekend te worden, melding aan politie, maar ook kosten. Dit brengt risico's voor eigen gezondheid met zich mee, maar kan ook consequenties hebben voor gezondheid van anderen (bijvoorbeeld bij infectieziekten). Armoede en slechte woonomstandigheden kunnen ook rol spelen bij slechte gezondheid, bijvoorbeeld illegalen met HIV die geen goede huisvesting hebben en daarmee geen medicatie kunnen bewaren (koelkast). (14)

20% vindt dat de marginalisering van illegalen de kernwaarden van de samenleving aantast. Bijvoorbeeld:

§ Marginalisering van illegalen is slecht voor onze maatschappij. Uiteindelijk draaien de burgers op voor de kosten die de problematiek met zich meebrengt. We hebben jarenlang gewerkt om de levensstandaard hier in Nederland op een hoog niveau te brengen. Te grote kloven tussen deze levensstandaard en de omstandigheden waarin illegalen verkeren is geen goede ontwikkeling. (17)

§ Meer criminaliteit. Ik vind overlevingscriminaliteit een rare term. Criminaliteit is criminaliteit. Alle genoemde kenmerken zijn voor bewoners grote steden negatief te noemen. (19)

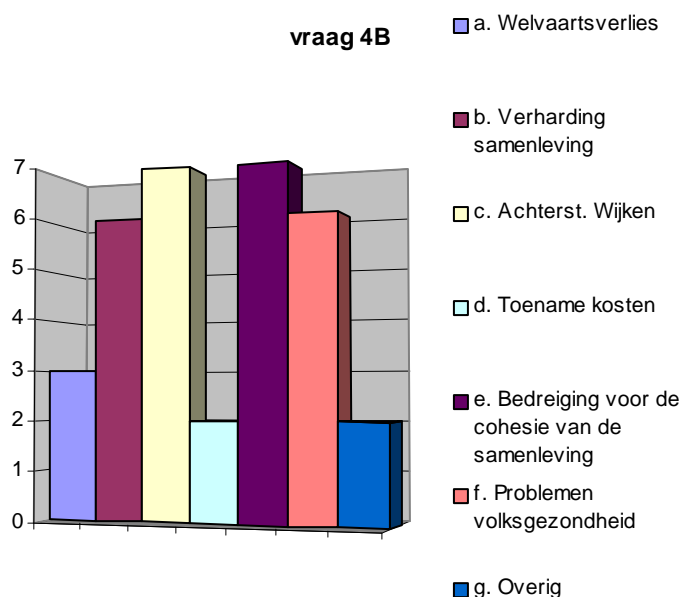
§ Collectief niveau: marginalisering is de basis van etnische conflicten, burgeroorlogen, interen spanningen tussen groepen, terrorisme, name it! (wantrouwen, haat, etc.):

§ Een samenleving van angst en onveiligheid is slecht voor de economie.

§ Geen klimaat waarin kinderen tot zelfstandige, constructieve en competente volwassenen op kunnen groeien.

§ Moreel verval, beschaving op de helling. (35)

Specifiek gevraagd naar de gevolgen van de door hen genoemde ontwikkelingen voor de Nederlandse samenleving noemen de respondenten bedreiging van de sociale cohesie en het ontstaan van achterstandswijken als grootste problemen. Ook problemen met de volksgezondheid worden relatief veel genoemd.

Voorbeelden:

Sociale cohesie

- § Een dergelijke onderklasse bedreigt de cohesie in de samenleving en brengt een verharding teweeg van de verhoudingen in de samenleving. Men gaat denken in termen van verschillende groepen in verschillende segmenten van arbeid en met verschillende rechten, een gevaarlijke (sociale en morele) ontwikkeling. (10)
- § Het roept allerlei negatieve zaken op. Mensen krijgen de kans allerlei vormen van uitbuiting te praktiseren (11)
- § De tweedeling die ontstaat is ongewenst. (12)
- § De tweedeling zou er wellicht toe kunnen leiden dat groepen tegenover elkaar komen te staan. Al zal dat niet op korte termijn gebeuren, aangezien de groepen 'elkaar ook nodig hebben'. De eersterangs burgers profiteren van de goedkope arbeid van de tweederangsburgers. Maar die tweede groep heeft daardoor wel een inkomen. Je kunt je afvragen of dat rechtvaardig is, maar zolang de levensstandaard hier hoger is dan in het land van herkomst en illegalen in hun levensonderhoud kunnen voorzien, zal de situatie blijven voortduren. (13)

Achterstandswijken

- § Zie hiervoor. Gettovorming, no-go gebieden, toenemende armoede etc. Daarmede bestaat de kans op verstoring van het evenwicht (07)
- § Illegalen zijn aangewezen op de goedkoopste woonvoorraad en hulp vanuit de eigen gemeenschap. Dit betekent veelal een vestiging van illegalen in de grote steden en met name de concentratiewijken. Dit betekent nog meer druk op de omgeving van burgers die het nu al zwaar hebben. Ook kan dit gevolgen hebben voor het draagvlak van het integratiebeleid. (09)
- § Op sommige locaties verpaupering. (18)

Volksgezondheid

- § Straks zul je mensen op straat dood zien gaan. (29)
- § Volksgezondheid in 't geding. Mensen gedwongen zich in leven te houden. Mensen worden zieker en zieker zonder toereikende medische zorg. (38)
- § Er is een potentieel volksgezondheidsprobleem (41)

5. Illegale kinderen

Van de respondenten geeft 58% aan dat zij wel eens te maken hebben met illegale kinderen.

De vraag wat de panelleden vinden van het feit dat deze kinderen ook als ze hier geboren zijn, geen verblijfsstatus kunnen krijgen, plaatst velen voor een dilemma. Bijvoorbeeld:

- § Dit is een moeilijke vraag. In principe moeten Nederlanders gewoon in Nederland kunnen blijven. Daar staat strategisch gedrag van “illegale ouders” tegenover; met hier geboren kinderen staat men sterker. (02)
- § Hierbij is een Salomonsoordeel bijna noodzakelijk. Het niet verstrekken van een verblijfsstatus is niet humaan en het wel verstrekken is het in stand houden van het systeem. Meer preventie moet uiteindelijk toch de oplossing bieden (07)
- § Op zich vloeit dit voort uit de Rijkswet op het Nederlanderschap en is derhalve een wettelijke bepaling. Het gevolg van het verstrekken van de Nederlandse nationaliteit zou onder meer kunnen zijn dat de ouders een verblijfsvergunning aanvragen op grond van verblijf bij Nederlandse kinderen zonder MVV. Het verdrag voor de Rechten van het Kind en de EVRM zouden de minister dan nopen om deze vergunning zonder MVV te verstrekken. Kortom dat geeft nogal wat politieke gevolgen. (08)
- § Niet persoonlijk hier mee te maken, maar indirect rondom bijvoorbeeld vaccinaties voor kinderen. Het is slechte zaak dat zij geen verblijfsstatus kunnen krijgen, echter wel logische consequentie van het beleid. Bovendien als het wel zo zou zijn is de vraag dan wat betekent het voor de verblijfsstatus van ouders. Kind heeft recht op een gezinsleven, betekent het dan automatisch ook verblijfsstatus voor ouders. Dat mogelijk risico van aanzuigende werking. (14)

Uiteindelijk kiest een duidelijke meerderheid er toch voor om deze kinderen, direct, in bepaalde gevallen of op termijn een verblijfsstatus te geven:

Direct

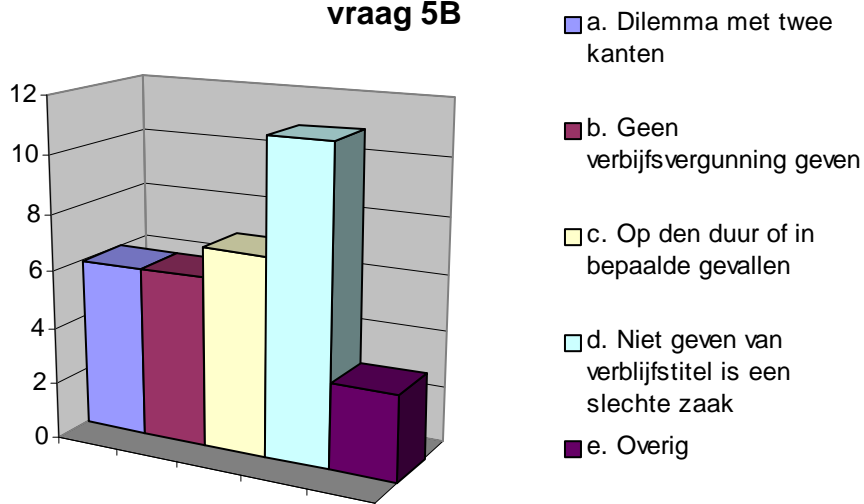
- § Dat is onterecht, deze kinderen zijn in de Nederlandse samenleving ingeburgerd. Ik kan het niet aan mijn eigen kinderen uitleggen dat deze kinderen geen verblijfsstatus krijgen. (12)

- § Inhumaan en onacceptabel. (13)
- § Als kinderen al hier zijn, naar school gaan enz., dan maken ze deel uit van de samenleving. Het gaat niet aan, mensen als tweede rangs of als niet bestaand te bestempelen. (21)
- § De rechten van kinderen en aankomende adolescenten worden ernstig geschonden. Het gaat vaak om mensen die al zeer langdurig hier verblijven, nog steeds geen verblijfsstatus hebben en geen opleiding meer kunnen volgen. De overheid wil deze kinderen gewoon 'uitroken'. (28)

Op den duur of in bepaalde gevallen

- § Genuanceerd; geboorte alleen zou niet moeten leiden tot verblijfstitel. Dan zou ieder, die in Ned, wil verblijven zorgen voor een geboorte hier. Maar hier 20 jaar verblijven is alleszins reden tot legalisering. Als de Ned. overheid niet ins taat is binnen redelijke termijnen een eind te maken aan illegaal verblijf, dienst legalisering te volgen. Er zijn inmiddels 3^e generatie illegale kinderen: te gek om deze uit te zetten. (06)
- § Begrijpelijk, maar niet in alle gevallen acceptabel in verband met perspectief van deze burgers. (17)
- § Alle kinderen hebben op grond van internationale verdragen recht op onderwijs, onderdak etc. Nederland moet dat bieden, ook als de ouders illegaal hier zijn. Als die kinderen dus daardoor goed zijn opgegroeid en opgeleid en ze willen hier blijven, zou het een weggegooide investering zijn om ze vervolgens een status te onthouden. Bovendien hebben we jonge mensen nodig. Al zou je die investering ook nog als een vorm van ontwikkelingshulp kunnen zien. Het probleem is natuurlijk altijd weer dat je mogelijk teveel mensen van elders trekt, of teveel gezinsvorming stimuleert. Want je kunt ouders en kinderen toch niet uit elkaar halen! (23)

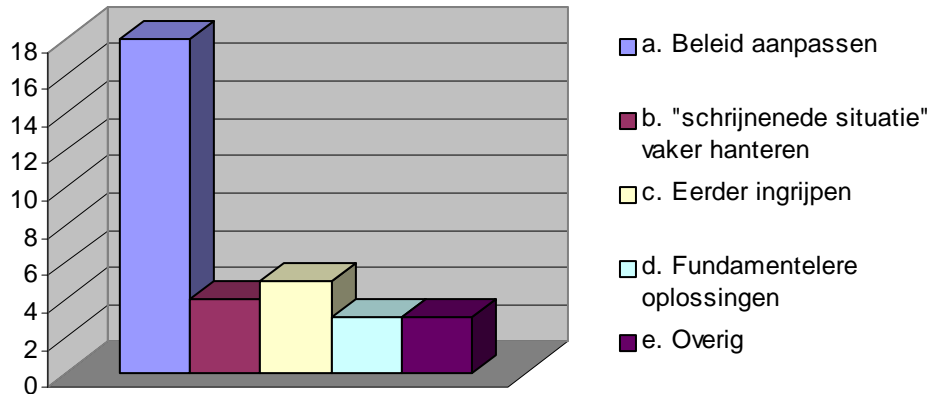
vraag 5B

Op de vraag wat hier aangedaan zou kunnen worden vindt een zeer ruime meerderheid dat het beleid aangepast moet worden.

vraag 5C

Sommigen pleiten voor eerder ingrijpen dan wel helderder criteria hanteren. Ongeveer evenveel respondenten vinden dat het begrip schrijnend geval vaker gehanteerd moet worden. Tenslotte is er nog een groep respondenten die kiest voor fundamentele oplossingen, die zich niet beperken tot de kinderen.

Voorbeelden:

Aanpassing beleid

- § Minder snel mensen tot illegalen benoemen; dit voorkomt strategisch gedrag (02)
- § Recht op naturalisatie bij b.v. 6 jaar. Dat heeft op zijn beurt (family life) consequenties voor het verblijfsrecht van de ouders. Ik ben hier nog niet helemaal uit maar dat we ons geen groepen onzichtbare kinderen kunnen veroorloven staat voor mij buiten kijf. (03)
- § Er kan overwogen worden om mensen die in Nederland zijn geboren automatisch de Nederlandse nationaliteit te geven. Maar dit zal waarschijnlijk 'baartoerisme' in de hand werken. (04)
- § Meer legalisering, meer internationalisering van dit beleid (Spanje versus Nederland), handhaving stringenter maw meer succes op de korte termijn illegalen en de langere termijn legaliseren.(06)
- § Indien men bereid is om de wet te veranderen lijkt het me op zich geen verkeerde zaak. De vraag is alleen of men dan als illegalen kinderen neemt om de eigen verblijfsvergunning veilig te stellen. Dat lijkt me gezien de huidige toelatingsstructuur op lange termijn pas haalbaar. (08)

Eerder ingrijpen/helderder criteria

- § Bestuurlijke handhaving met dwangmiddelen is nog nagenoeg ongerept gebied. Dus niet uitbreiden repressief toezicht vreemdelingenpolitie, maar gedurende legaal verblijf veel meer waarborgen inbouwen en afdwingen voor vertrek wanneer dit aan de orde zou moeten zijn. (06)
- § Wat mij betreft is er maar een weg. Zeer scherp zijn in de criteria. Wie hier geen aanspraak kan maken op een verblijfsvergunning, zal daadwerkelijk terug moeten naar

land van herkomst. En waar die weg onbegaanbaar is, is het wenselijk dat mensen een verblijfsvergunning krijgen. (11)

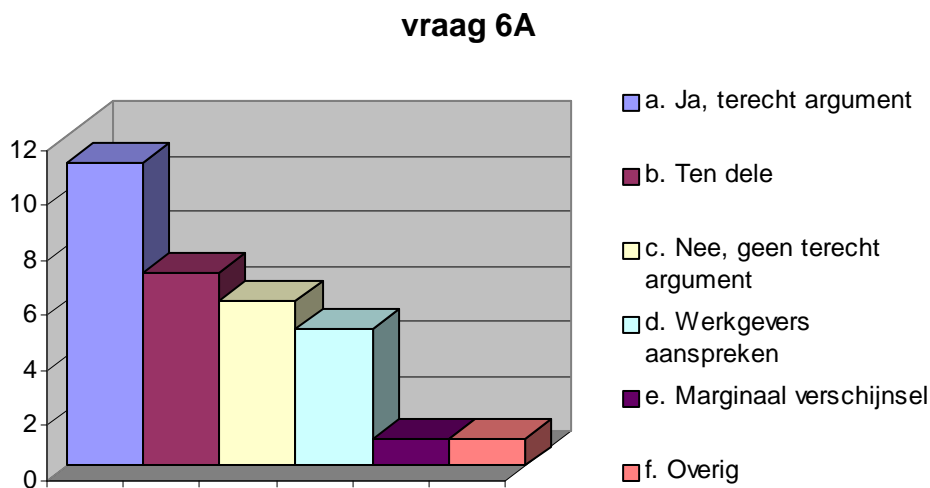
§ In eerder stadium ingrijpen. Procedures moeten niet te lang duren. Daar waar het kinderen betreft is er beschermende wetgeving. Via leerplicht moet men er ook achter kunnen komen of iemand hier legaal verblijft of niet. Het afgeven van een sofinummer moet niet zomaar een administratieve procedure zijn, maar hieraan zouden ook wat toetsen vooraf moeten gaan. (17)

ACHTERLIGGENDE MOTIEVEN BELEID

6. Uitbuiting

Een meerderheid van de respondenten vindt dat uitbuiting een terecht argument is voor het voeren van een streng beleid ten opzichte van illegalen en illegale arbeid.

Een kleinere groep vindt dit ten dele een terecht argument. Een bijna even grote groep vindt dit geen terecht argument.

Voorbeelden:

Ja, terecht argument

- § Ja, wij hoeven de waarden van mensen die niets hebben niet in onze eigen opvattingen van wat een menswaardig bestaan is. In dat opzicht kan je aansluiten bij het begrip decent work van de ILO. (03)
- § Ja, ook al hebben de mensen het beter dan ....., het blijven niet zelden onmenselijke tafereelen. (06)
- § Ja (09)
- § Ja, dat vind ik wel. Er ontstaat aldus rechtsongelijkheid, terwijl sommige werkgevers daardoor valse concurrentie plegen.

Ten dele

- § Ten dele. De ironie wil echter dat de kans op uitbuiting in zekere zin toeneemt als er veel wordt gecontroleerd en er hoge boetes worden uitgedeeld. Immers: de werkgever loopt een groot (financieel) risico en zal dit risico proberen af te wentelen op zijn werknemer. Hij kan uitbuiting door laten gaan voor 'hulp': " jij bent hier de illegaal en ik loop veel risico als ik jou help'. (04)

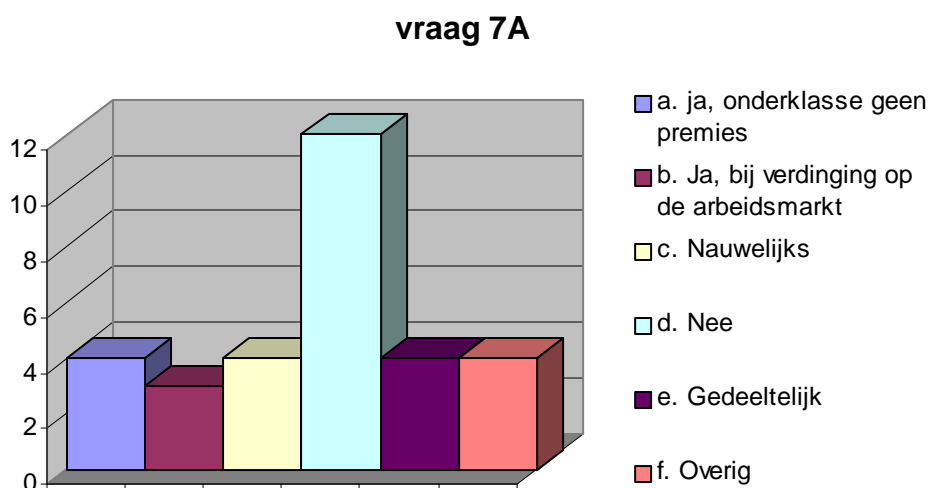
- § Als een van de argumenten wel, echter het gaat vooral om de aanpak van de uitbuiters. Illegaliteit is nooit helemaal te voorkomen. Het belangrijkste argument, vind ik, om illegaliteit te bestrijden is vooral gelegen in het niet humaan zijn van illegaliteit, wij moeten het niet willen. (07)
- § Ja, want uitbuiting is onrechtvaardig. Toch is het niet zo dat er altijd sprake is van uitbuiting bij illegale arbeid. Daarbij zijn veel illegalen inderdaad hier beter af dan thuis, ook al worden ze slechter betaald dan als ze legaal zouden werken. Soms geldt voor hen dat ze hier uitgebuit in het westen nog beter af zijn dan thuis. (13)

Nee, geen terecht argument

- § Nee, risico werkgevers en CAO verplichting maken dit motief overbodig. (24)
- § Nee het is hypocriet. Juist door de razzia's en de rechteloosheid zitten illegalen in een kwetsbare positie waardoor ze uitgebuit kunnen worden. Er zijn voorbeelden van werkgevers die daar expliciet naar verwijzen bij onderbetaling: "bij wie wou je gaan klagen?" Als we oprecht iets aan uitbuiting willen doen dan moeten we op zijn minst zorgen dat illegalen zonder risico op uitzetting de hulp kunnen inroepen van arbeidsinspectie, politie, etcetera. (26)
- § Nee, uitbuiting is een argument om werkgevers aan te spreken op die uitbuiting. Illegale werknemers moeten daarvan niet de dupe worden (uitzetting). Zij moeten mogelijkheden krijgen legaal te werken onder goede omstandigheden. (33)

7. Bedreiging verzorgingsstaat

Een duidelijke meerderheid van het panel vindt dat illegalen niet of nauwelijks een bedreiging van de verzorgingsstaat vormen.

Voorbeelden

Nauwelijks

- § Voorzover men mensen deel kan laten uitmaken van de gewone economie nauwelijks - voorzover ook hier sprake is van strategisch gedrag kan het kosten verhogend zijn (iemand die ziek is gaat naar een land met een betere gezondheidszorg dan het thuisland) (02)
- § Is vooral het geval voorzover illegalen legalen verdringen op de arbeidsmarkt (en degenen die verdrongen worden geen andere (nieuwe) economische activiteiten

ontplooiën). Een ook omdat er geen belasting wordt betaald (maar is aan de onderkant van de arbeidsmarkt sowieso gering). Veel werk dat illegalen doen willen Nederlanders niet doen (tuinbouw, slachterijen). De Poolse loodgieter komt dichterbij de buurt van verdringing. (04)

Niet

- § Er zijn nauwelijks aanspraken op de verzorgingsstaat. Omgekeerd zou je eerder kunnen zeggen dat mensen die elders zijn grootgebracht op kosten van hun samenleving, hier hun beste jaren besteden aan arbeid, en vervolgens hun oude dag weer doorbrengen tussen hun familie elders, een enorme besparing bieden voor deze verzorgingsstaat. (30)
- § Geen bedreiging (31)
- § De 'illegalen' bedreigen niet de verzorgingsstaat, het bovenstaande argument doet dat. De verzorgingsstaat wordt bedreigd door het feit dat illegaal verblijvenden geen legale arbeid mogen verrichten. (33).

Ja

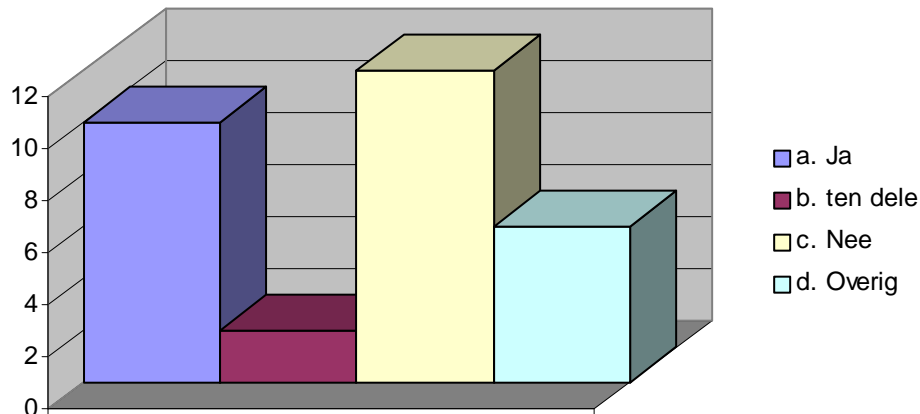
- § Zie het voorbeeld in vraag 5c. Als toelating betekent dat hier een grote onderklasse komt met weinig mogelijkheden tot zelfredzaamheid, barst de verzorgingsstaat op een zeker moment uit zijn voegen. (03)
- § Illegalen werken hier zonder bij te dragen aan de sociale lasten. Ze concurreren legale werknemers eruit. Vaak gaat het om industrieën die hier niet meer thuishoren. Zodra illegalen worden gelegaliseerd, verliezen ze hun concurrentievoordeel en worden ze afhankelijk van de uitkeringen, zoals vroeger massaal bij gastarbeiders. (22)

Gedeeltelijk

- § Opnieuw een uiterst lastig vraagstuk. Voor bepaalde vormen van arbeid ligt het minimumloon met alle lasten voor de werkgever te hoog, tegelijk is het onwenselijk dat mensen tegen geringe beloning en lasten concurreren met de legale werknemer. Dit zal het vraagstuk van het komende decennium zijn. (11)
- § Illegalen dragen geen premies af. In die zin dragen ze niet bij aan de economie. Officieel kunnen illegalen geen aanspraak maken op sociale voorzieningen en medische hulp. In de praktijk kunnen illegalen wel medische hulp krijgen. Dat gebeurt ook. Met fraude (hulp op naam van anderen) en zonder fraude, bijvoorbeeld door hulporganisaties en ook door ziekenhuizen en gemeenten, maar de (landelijke) overheid heeft er belang bij hier niet te veel ruchtbaarheid aan te geven. (13)

Op de vraag of het argument van bescherming van de verzorgingsstaat ook nog opgaat in een sociaal verzekeringsstelsel dat in toenemende mate op marktwerking is gebaseerd antwoordt een kleine meerderheid van niet. Een iets kleiner aantal antwoordt ja op deze vraag. Ook zijn er mensen die aangeven dat ze geen idee hebben, of dat ze sowieso tegenstander van marktwerking zijn. Deze antwoorden zijn onder de categorie *overig* geplaatst.

vraag 7B

Voorbeelden

Nee

- § Nee, zie Amerika waar men op grote schaal illegalen gedooft. Of dit een wenselijke situatie is, is een andere vraag. (26)
- § Het argument gaat al niet op. (30)
- § Nee! (35)
- § Zie gevolgen koppelingswet. Nee, dus. (38)

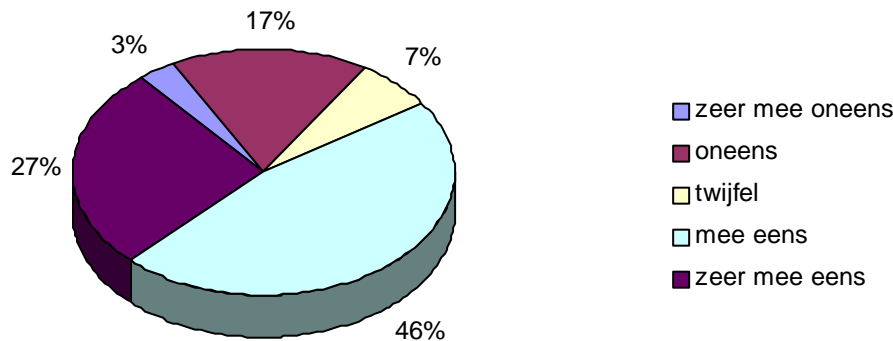
Ja

- § Bijstand kun je nooit marktconform regelen. En daar komt een deel van de mensen terecht die eventueel verdrongen worden. (04)
- § Ja, zie boven (7A). (06)
- § Ja, Illegale arbeid kan leiden tot verdringing van reguliere arbeid en ontduiking van sociale premies. Dit heeft gevolgen voor de verzorgingsstaat (09)
- § Beschermd en gereguleerde arbeid is altijd duurder dan onbeschermd arbeid. Dus dat argument gaat op. (11)

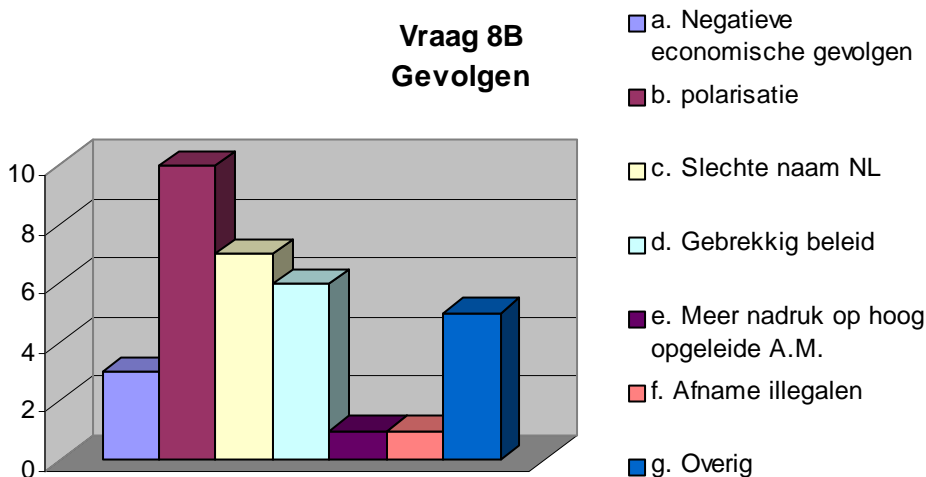
8. Angst voor vreemdelingen als motief

Volgens een groot deel van het panel is vooral angst voor vreemdelingen een achterliggend motief voor het beleid. Zij zijn van mening dat Nederland daarmee te veel met zijn rug naar de internationale samenleving staat. Een houding die volgens hen op den duur niet is vol te houden.

vraag 8A
Angst voor vreemdeling als motief

Vraag 8B
Gevolgen

De meeste respondenten noemen polarisatie in de samenleving als een gevolg van een dergelijke houding van de overheid. Een flink aantal respondenten vreest vooral voor de goede naam van Nederland in het buitenland. Een iets kleiner aantal dat deze houding resulteert in gebrekkig beleid.

Voorbeelden:

B) Polarisatie:

- § Polarisatie, mensen worden bang voor elkaar, toenemend geweld op straat. (03)
- § Het staat haaks op mondialisering, globalisering, versterking Europese samenwerking, het gaat voorbij aan de problemen aanpakken bij de roots ipv bij de staart (= Nederlandse economie). Het wakkerd de tegenstellingen aan tussen de ene en de "andere groepen", versterkt polarisatie en radicalisering. Deze houding kweekt onnodige en buitensporige angst en haat. (06)
- § Het beleid van de overheid zal zich moeten richten op "de boel bij elkaar houden cq het slechten van tegenstellingen binnen onze samenleving" Dit hoeft zeker niet te gaan ten koste van de identiteit. Het stigmatiseren van groepen leidt tot "hullie en zullie"
 De geschiedenis heeft laten zien waar dit toe leidt (07)

- § Een samenleving, gebaseerd op segregatie (15)
- § Toenemende polarisering en tweedeling. (26)
- § De nieuwkomers die ontegenzeggelijk komen, moeten door een brei van afkeer, deels geïnstitutionaliseerd. Dat geeft een slechte binding, belemmert loyaliteit. (30)

C) Slechte naam Nederland:

- § Het kan zijn dat hoogopgeleide arbeidsmigranten Nederland om die reden gaan mijden. Dat is een probleem want zij hebben het voor het kiezen. De houding naar laagopgeleiden kan Nederland zich wel permitteren. Als er in de toekomst meer mensen nodig zijn kan de deur weer gewoon iets verder open worden gezet. Er is altijd wel een groep kansarmen die zich niet kan veroorloven om kieskeurig te zijn. (04)
- § Indien men op basis van angst voor de vreemdeling een vreemdelingenbeleid maakt en handhaaft zal er op korte termijn op internationaal gebied een groot imago probleem voor Nederland ontstaan.(08)
- § Dat er zaken gebeuren die aan ons gezichtsveld worden onttrokken. Het is beter de voordeur als entree te gebruiken, dan dat er via allerlei openingen/constructies de controle en daarmee ook de handhaving wordt bemoeilijkt. (17)
- § Nederlands beleid is niet uniek in Europa, de wereld. Nederland moet wel bewust zijn van Europese verhoudingen en beleid.
- § Goede integratie lukt alleen zonder angst. (18)
- § Zie eerder opmerkingen over het sociale/ en culturele klimaat en de gezondheid en waardigheid van mensen.

D) Gebrekkig beleid:

- § Het integratiebeleid zal zeer achterop raken in vergelijking met andere EU-landen.
- § Het leidt tot een spanning tussen gewenst beleid en de realiteit. Dit leidt uiteindelijk volgens mij tot minder vertrouwen in de overheid als bepaald beleid wordt verkondigd en het steeds in de praktijk moet worden aangepast. (14)
- § Dat er zaken gebeuren die aan ons gezichtsveld worden onttrokken. Het is beter de voordeur als entree te gebruiken, dan dat er via allerlei openingen/constructies de controle en daarmee ook de handhaving wordt bemoeilijkt. (17)
- § Nederlands beleid is niet uniek in Europa, de wereld. Nederland moet wel bewust zijn van Europese verhoudingen en beleid.
- § Goede integratie lukt alleen zonder angst. (18)

9. Economische motieven

Een flink aantal respondenten meent dat het overheidsbeleid wordt ingegeven door economische motieven. Met name de angst voor verstoring van de concurrentieverhoudingen wordt relatief vaak genoemd. Daarbij wordt zowel bedoeld op de concurrentieverhoudingen tussen werknemers als die tussen bedrijven. Deze antwoorden roepen een aantal nadere vragen op.

9A. Branches

Op de vraag of de respondenten enig beeld hebben in welke branche er sprake is van concurrentie tussen illegale en legale werknemers geven er 4 aan dat ze daar geen beeld van hebben.

De overigen noemen de volgende branches:

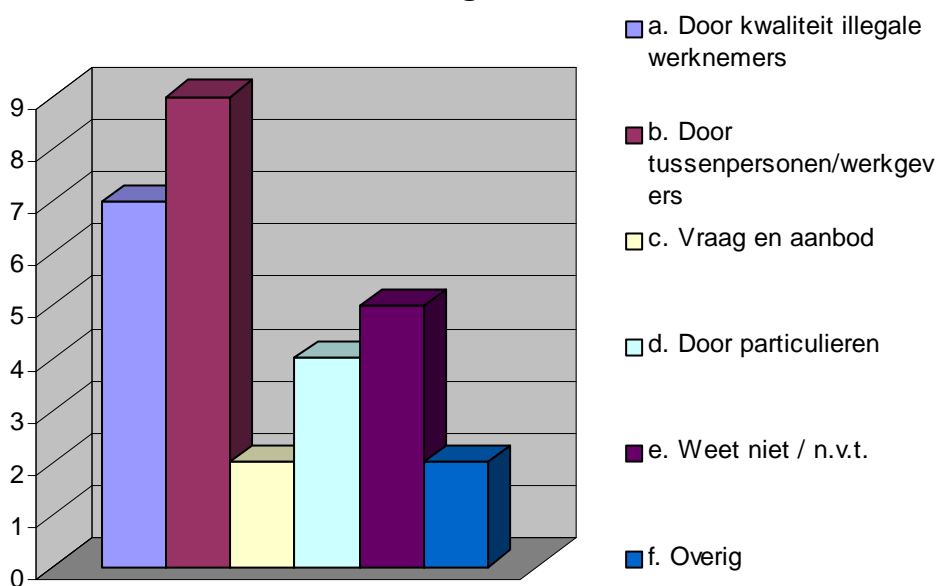
- A) Bouw: 17x
- B) Tuinbouw: 13x
- C) Horeca: 9x
- D) Schoonmaak: 4x
- E) Klussers (reparatie, loodgieter) 3x
- F) Handel: 2x
- G) Sectoren met laaggeschoolden: 2x
- H) Sectoren die 1x genoemd worden:
  - Uitzendbranche
  - Haven
  - Prostitutie
  - Confectie
  - Slachthuizen

Uit de opmerkingen die bij deze vraag gemaakt worden blijkt dat sommige respondenten hun antwoord eerder baseren op vermoedens dan op directe kennis over dit onderwerp.

Voorbeelden:

- § Via de media weten we van aspergestekers en andere seizoensarbeid. Voor mensen met een uitkering is dit type tijdelijk werk vaak niet aantrekkelijk. (23)
- § Het schijnt te spelen in de tuinbouw. In de bouw wordt het in ieder geval door werknemers zo ervaren. Waarschijnlijk speelt het tot op zekere hoogte in alle sectoren. Het argument dat illegalen werk doen dat legalen niet willen doen, vind ik niet helemaal overtuigend. Volgens mij is het eerder zo dat de beschikbaarheid van kwetsbare werknemers leidt tot beroerde arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden, en is dat weer de reden dat het moeilijk is om legalen te vinden voor het werk. (26)
- § Mijn zijn bekend de branches die genoemd zijn bij de formele en informele economie. Daarnaast: belast en vaak vies werk zoals in slachthuizen.

Vraag 9a2

Vervolgens is de respondenten gevraagd hoe die concurrentie dan werkt. 29 respondenten hebben deze vraag beantwoord, waarvan 5 antwoorden met “Weet niet/n.v.t.”

De meeste respondenten denken dat er in genoemde branches met illegalen wordt gewerkt omdat tussenpersonen en /of werkgevers daarop aansturen. Daarnaast worden de kwaliteiten van illegale werknemers (b.v. bereid om tegen een laag loon te werken) als belangrijke reden genoemd waarom dit gebeurt. Verder wordt aangegeven dat concurrentie plaatsvindt doordat particulieren goedkope arbeidskrachten willen inhuren.

Voorbeelden:

A) Door kwaliteit illegale werknemers:

- § Ongeschoold werk kan door vrijwel iedereen onmiddellijk worden verricht (taalproblemen doen zich bijv. nauwelijks voor) (02)
- § Reëel inkomen van buitenlandse werknemers is veel hoger omdat prijspeil en levensstandaard (materiele bestaansnormen) elders veel lager liggen. Daarom zijn mensen bereid om tegen lagere lonen te werken dan de meeste Nederlanders. Het zijn juist de meest ondernemende types uit andere landen die hier komen werken. De bovenkant van de onderkant daar concurreert met de onderkant van de onderkant hier. (04)
- § Bij ongeschoolde arbeid ligt de vraagprijs aan de zijde van de werknemers het meest uiteen. (06)
- § Verdringing van legale arbeidskrachten door goedkopere, illegale arbeidskrachten. (12)

B) Door tussenpersonen/werkgevers:

- § Meestal via contactpersonen. (24)
- § Mensen worden zwart uitbetaald dus geen afdracht van belasting etc. (27)
- § Sommige werkgevers nemen illegaal verblijvenden in dienst, omdat dat goedkoper is. Soms kunnen deze werkgevers ook niet anders vanwege hoge productiekosten en de dwang van bijvoorbeeld supermarkten om de prijzen voor de consument laag te houden. (33)
- § Er zijn inmiddels allerlei mooie constructies bedacht om illegalen in te schakelen. in ieder geval kun je tegen een lagere kostprijs leveren. overigens doet zich deze situatie inmiddels ook legaal voor door vutters in te schakelen, daar hoeven bedrijven ook geen premies en belasting over te betalen. daar heb ik tot nu toe weinig over gehoord. (41)

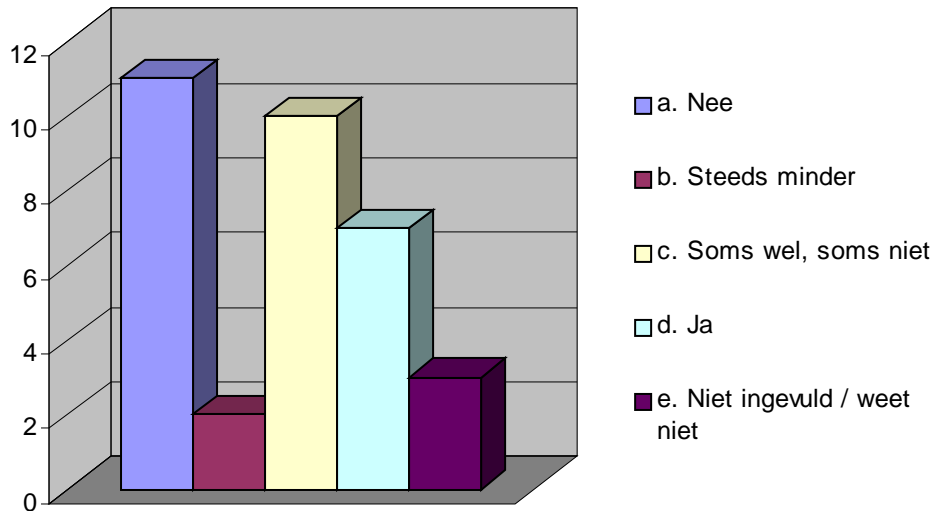
D) Door particulieren:

- § Vooral ook in de particuliere sfeer worden mensen (werknemers) ingeschakeld waarbij het budget bepalend is of een Nederlandse aannemer/schilder etc. wordt ingeschakeld of een 'goedkopere' andere kracht die hetzelfde werk voor minder kan doen. Kostenoverwegingen spelen dus een hele belangrijke rol. (17)

Ook is aan de orde gesteld in hoeverre legale werknemers wel het werk willen doen dat illegalen nu doen. 30 respondenten beantwoorden deze vraag.

Het grootste deel van hen denkt dat legale werknemers het werk dat illegalen nu doen, niet willen doen. Een flink aantal geeft aan dat dat niet zo absoluut is te zeggen.

Vraag 9a3

Voorbeelden:

A) Nee

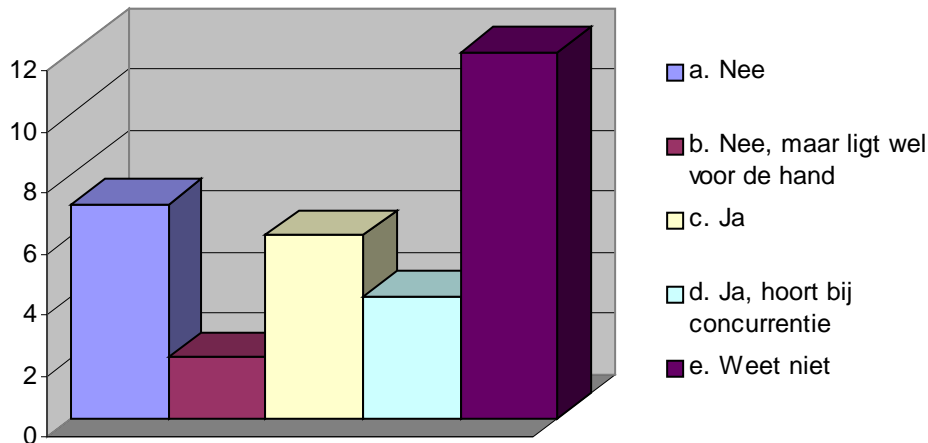
- § Nee, omdat het kort cyclisch werk is waar geen toekomstperspectief in zit. (24)
- § In de praktijk zien we dat illeale werknemers vaak het werk doen waar de legale werknemers minder trek in hebben. (28)
- § Dat is zeer de vraag, bv in slachterijen, in tuinbouw is het volgens werkgevers erg moeilijk legale mensen te vinden, in slachterijen is het werk vaak smerig en slecht betaald (40)

C) Soms wel, Soms niet

- § Als het over klussen in huis gaat, zijn er zeker niet-illegalen die dat (al of niet zwart) willen doen. Ook in de bouw geldt dat, maar daar is momenteel erg veel vraag naar werknemers, dus ik denk dat ook niet-illegalen daar aan het werk kunnen. In het algemeen is m.i. de markt waar concurrentie tussen illegalen en niet-illegalen heerst, klein. (10)
- § Wij hebben niet de indruk dat illegalen in Nederland alleen maar slechte klussen doen. In de tuinbouw is inderdaad een project seizoensarbeid geweest, waar geen Nederlandse werknemer voor te krijgen was. Buitenlandse arbeidskrachten draaien daar hun hand niet voor om. (17)
- § Dat wisselt per soort werk. Legale werknemers zouden evenwel in veel gevallen niet onder de omstandigheden willen werken waar veel illegaal verblijvenden mee te maken hebben. (33)

Sommige panelleden geven aan dat er bedrijven zijn die de concurrentieverhoudingen verstoren door te werken met illegalen. De vraag die hierbij gesteld wordt is in hoeverre de panelleden merken dat ook andere bedrijven hierdoor 'gedwongen' worden om met illegalen of illegale constructies te werken.

Vraag 9.B.1

Een groot deel van de respondenten weet niet in hoeverre andere bedrijven door verstoorde concurrentieverhoudingen 'gedwongen' worden om met illegalen te werken. Er zijn ongeveer evenveel respondenten die denken dat dat wel als dat het niet het geval is.

Voorbeelden:

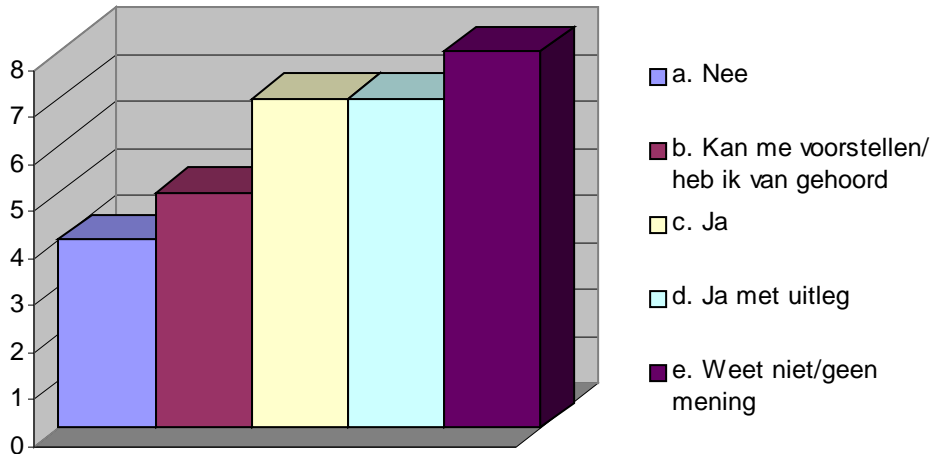
D) Ja, hoort bij concurrentie

- § Iedere ondernemer wil ondernemen tegen zo laag mogelijke kosten en zo hoog mogelijke kwaliteit. Niet altijd is sprake van opzet om illegalen in te schakelen. De creativiteit ten aanzien van de verschillende constructies waarin 'illegale' arbeiders zich aandienen is verschrikkelijk groot. Nederlandse ondernemers doorzien dat niet altijd even goed totdat men tegen de lamp loopt. (17)
- § In hevig concurrerende markten kan het zijn dat een ondernemer deze druk zo ervaart. (18)
- § Nederland is een provincie van Europa en moet blijven concurreren op de Europese markt. (24)
- § Er is een dubbele werking: het woord 'verstoren' is een vreemd woord in een systeem waarbij het versterken van de concurrentiepositie zo centraal staat. Arbeid wordt via een marktmechanisme aangeboden en de laagste prijs is (afgezien van andere specifieke factoren) de beste. Dat dwingt alle bedrijven in een sector om te zoeken naar mogelijkheden om de prijs te drukken: illegale arbeid (ook in de zin van zwart werk van legalen bijvoorbeeld) is één van die middelen. En ja, dat helpt mee in een spiraal naar beneden. (30)

9C. Tussenpersonen

Werkgevers melden regelmatig dat zij niet zelf met illegalen werken, maar dat zij vooral de dupe zijn van malafide tussenpersonen die geen lasten afdragen.

Vraag 9.C.1

Aantal respondenten: 31

Een belangrijk deel van de respondenten (61 %) kan zich voorstellen of weet dat werkgevers de dupe zijn van malafide tussenpersonen. De rol van de ondernemers zelf, als verantwoordelijk voor het in dienst hebben van illegalen, wordt door een kwart van de respondenten benadrukt.

B) Kan me voorstellen/heb ik van gehoord

- § Ik kan mij daar slechts beperkt iets bij voorstellen, het is toch normaal dat je televanciers vooraf screent op dit soort activiteiten. Ieder uitzendbureau kent daarvoor systemen. (07)
- § Lees ik over (22)
- § Ik kan me voorstellen dat het niet altijd even transparant is voor werkgevers, maar ik denk toch dat het vooral een kwestie is van wat je wil betalen voor de arbeid. Ik snap wel dat het voor een werkgever moeilijk is om als enige fatsoenlijke arbeidskosten te betalen. (26)
- § Heb ik van gehoord. De werkgever moet natuurlijk altijd blijven controleren. Hij is verantwoordelijk. (38)
- § Ja vanuit rapportages arbeidsinspectie (41)

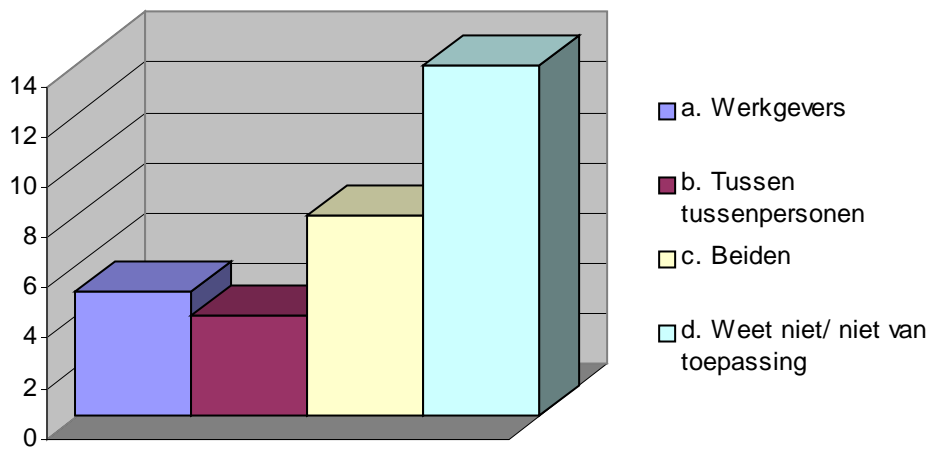
D) Ja met uitleg

- § Toch zijn zij ieder voor zich maar wat blij dat die er zijn. Malafide tussenpersonen zijn uitermate 'functioneel'. In elk geval voor individuele ondernemers (al kan het zijn dat na verloop van tijd alle ondernemers gedwongen worden om er gebruik van te maken vanwege concurrentiedruk, maar ik vraag me af of het op die schaal gebeurt) (04)
- § Voor de werkgever kan zo'n tussenpersoon ook heel goed als excuus fungeren. De werkgever zegt dat hij van niets weet en is te goeder trouw. Nu werkgevers hoe dan ook verantwoordelijk worden gesteld, is het wel zo dat ze zich minder gemakkelijk achter tussenpersonen kunnen verschuilen. (13)

- § Vooral bepaalde uitzendbureaus die verklaringen afgeven en CAO-lonen vragen, maar daarvoor 'goedkope' illegale arbeidskrachten leveren om zelf zoveel mogelijk te verdienen is in onze branche aan de orde van de dag. (17)
- § Er wordt veel door (malafide) tussenpersonen geronseld. Niet alleen de werkgevers hebben hier problemen mee. De werknemers worden er regelmatig ingeluist. (36)
- § De werkgever moet natuurlijk altijd blijven controleren. Hij is verantwoordelijk. (38)

Vervolgens is het panel voorgelegd tussen wie zich de concurrentie dan afspeelt, tussen de bedrijven of tussen de tussenpersonen?

Vraag 9.C.2

Binnen het panel wordt er verschillende gedacht en getwijfeld over waar de concurrentie zich nu afspeelt. De meeste respondenten geven aan dat de concurrentie zich zowel tussen werkgevers als tussenpersonen afspeelt.

Voorbeelden:

A) Werkgevers

- § Uiteindelijk tussen de bedrijven, omdat zij daardoor wel of geen opdracht op termijn mislopen. Voor de tussenpersoon maakt het niet vaak uit of ze aan bedrijf a of b leveren. (17)
- § Zou zo'n tussenpersoon alle lasten zelf houden? Zou die geen enkel financieel voordeel bieden aan de werkgever? Waarom neemt de werkgever dan zo'n tussenpersoon? (22)
- § Tussen de bedrijven denk ik (31)

B) Tussen tussenpersonen

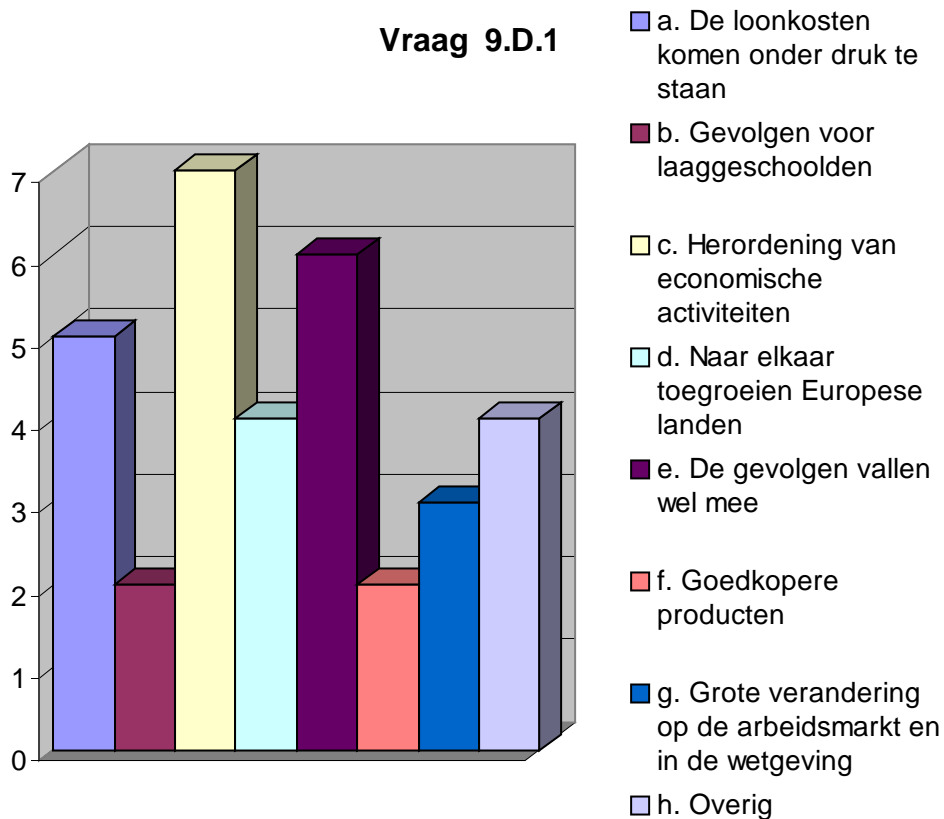
- § Tussen tussenpersonen. Zeer herkenbaar in uitzendorganisaties die actief zijn in mijn sector (tuinbouw). Dit probleem is de laatste jaren afgenomen, door het mogelijk maken van arbeid door bijv. Duitse Polen! (18)
- § Tussen de tussenpersonen, zij concurreren via macht op de illegalen. (24)
- § De tussenpersonen moeten scherp in de gaten worden gehouden. Hier bevinden zich echte boeven onder. (28)

C) Beiden

- § Beide. Maar tussenpersonen hebben wel een zeker monopolie volgens mij. Je moet immers toegang hebben tot illegale werknemers. Dat vereist specifieke contacten. (04)
- § Uiteindelijk tussen de bedrijven. Maar ook tussen de tussenpersonen. (13)
- § Het is een getrapte concurrentie; op beide niveaus (en vaak ook nog daarboven) speelt de concurrentie (30)
- § Waarschijnlijk beide (41)

9D. Internationale aspecten

Niet alleen illegalen, maar ook legale goedkope arbeidskrachten uit bijvoorbeeld Polen kunnen de concurrentieverhoudingen beïnvloeden. Hetzelfde geldt voor bedrijven in andere landen die daar met goedkope arbeidskrachten werken (bijvoorbeeld landbouw in Spanje). Het panel spreekt zich uit over de consequenties van deze ontwikkelingen.

21% van de respondenten ziet een herordening van economische activiteiten, zowel op het gebied van productie, arbeidsvoorwaarden als innovaties en groeimogelijkheden. 15% geeft aan dat de loonkosten onder druk komen te staan. Daartegenover zegt 18% dat de gevolgen wel meevallen.

Voorbeelden:

A) De loonkosten komen onder druk te staan

- § Dat in sectoren waar deze mensen hun diensten aanbieden de loonkosten onder druk komen te staan. De positie van laaggeschoolden wordt overigens vooral bedreigd door technologische vooruitgang (waardoor veel arbeid overbodig wordt) (02)
- § Nederlandse arbeid- en arbeidskracht wordt te duur. Vanuit Oost-Europa is er nu vooral een toename van mensen die als zelfstandig ondernemer werken in bouw/schildersbedrijven. Dat is wettelijk toegestaan. (bij de Kamer van Koophandel is er ook een aanzienlijke toename van deze eenmanszaken). Legaal, maar bovendien veel goedkoper, omdat ze langere uren maken en niet alle sociale premies hoeven af te staan. (13)

C) Herordening van economische activiteiten

- § Dit vereist binnen de organisaties innovaties, het maakt je scherper. Het zou onze economie weer een nieuwe noodzakelijke impuls kunnen geven. (07)
- § Dat de Europese economie zich in een andere richting gaat ontwikkelen dan voorheen. Ook zullen de producten waar een land eertijds beroemd om was vervangen moeten worden door anderen. Bijvoorbeeld van agrarische naar een diensteneconomie. (08)
- § De vraag is mijns inziens te suggestief gesteld. Legale goedkope arbeidskrachten verdienen ten minste het WML in Nederland of zij vallen onder een CAO met CAO-lonen. Dat er verschillen zijn doordat er voor wat betreft sociale zekerheidspremies in het land van herkomst wordt afgedragen is juist. Legale arbeidskrachten kunnen goedkoper zijn, maar van dumplonen kan daarbij geen sprake zijn. Gezonde concurrentieverhoudingen zijn goed. Natuurlijk wordt de concurrentie door goedkopere legale arbeidskrachten beïnvloed, maar dat doet gewone marktwerking ook. Slimmer inkopen, slimmer produceren en hogere output zijn eveneens factoren die concurrentieverhoudingen beïnvloeden. Zolang het legaal is, kan dit niet tot ongewenste effecten leiden, lijkt mij. (17)
- § Voor een deel verschuift de productie naar elders; maar dat kan niet met alles. (30)
- § Grote veranderingen op de arbeidsmarkt en in de wetgeving m.b.t. arbeidsvoorwaarden en omstandigheden. Groeimogelijkheden voor armere landen wanneer protectionistisch europees bewind –geleidelijk- opgeheven wordt. (35)

E) De gevolgen vallen wel mee

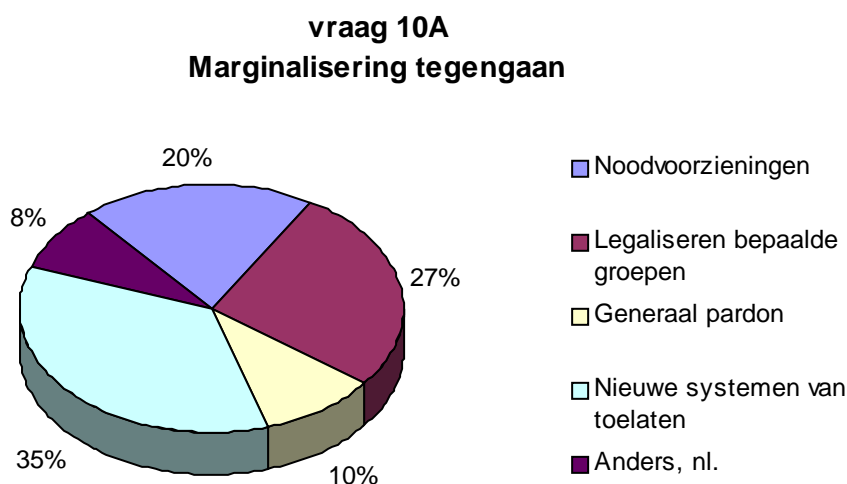
- § Voor bepaalde sectoren kunnen de gevolgen ernstig zijn (concurrentie bedreigt voortbestaan) maar je moet dit niet overdrijven. Dit speelt zeker niet in alle sectoren en haarvaten van onze economie. (03)
- § Ik zie hier geen problematische gevolgen. Deels romen zij een markt af die zich nu in het zwarte circuit speelt en deels zorgen zij voor gezonde concurrentie. In beide gevallen heeft de consument daar voordeel mee. Als ik de vraag goed begrijp, gaat het hier om legale arbeid. (10)
- § Noodzakelijke invulling van arbeid als gevolg van het niet beschikbaar zijn van Nederlandse arbeid. Conclusie dat dit per definitie goedkoper is, deel ik niet! Ook hier gelden normale loonafspraken. Belangrijk voordeel is wel de flexibiliteit. Het is onmogelijk om Nederlanders te krijgen voor seizoenswerk. (18)
- § Vooralsnog lijkt het een tijdelijk effect te zijn, Polen die een tijdje hier werken gaan na een tijdje ook eisen stellen (zie de slatelers in het zuiden). Het zou anders worden als de regelgeving verder wordt opgerekt. (26)
- § Wanneer arbeidskrachten volgens de regels en CAO's van Europese landen werken, in elk land volgens de eigen arbeidsvoorwaarden en regels hoeven er geen negatieve consequenties te zijn (40)

TE ONTWIKKELEN BELEID

10. Marginalisering tegengaan

Marginalisering van illegalen wordt als een groot vraagstuk gezien. Er wordt door de respondenten een aantal opties aangereikt om dit verschijnsel tegen te gaan:

1. Het creëren van noodvoorzieningen op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs en huisvesting
2. Het legaliseren van bepaalde groepen, zoals de '26.000' uitgeprocedeerde asielzoekers
3. Een generaal pardon voor alle nu in Nederland verblijvende illegalen
4. Het ontwikkelen van een nieuwe systemen voor het toelaten van arbeidsmigranten

De respondenten konden meerdere antwoorden aankruisen:

Noodvoorzieningen	14
Legaliseren bepaalde groepen	19
Generaal pardon	7
Nieuwe systemen van toelaten	25
Anders, nl.	6
Totaal	71

Anders nl:

- § Nuancering in beleidsinformatie, stigmatisering voorkomen. (06)
- § Goede toepassing en afstemming van de bestaande regels biedt voldoende mogelijkheden (07)
- § De afspraken die met de toelating van de 10 Europese landen gemaakt zijn op het gebied van arbeid, nakomen. (24)
- § Eerlijk gezegd lijken me dit lapmiddelen als niet tegelijk iets wordt gedaan aan de rechtspositie (26)
- § (En) het handhaven of herstellen van basisrechten die gelden voor ieder mens. (Bij 1 hierboven worden het noodvoorzieningen genoemd, maar zelfs in de Tweede Kamer vallen onderwijs en gezondheidszorg nog onder

mensenrechten).- weerbaarheid: mensen moeten klacht neer kunnen leggen tegen werkgever, huisbaas, etc. zonder risico opgepakt te worden.

- § Arbeid: herstel mogelijkheid wit werk, controle door Arbeidsinspectie op handhaven CAO en niet op illegale status. (30)
- § Noodvoorzieningen zijn nodig zolang de situatie niet veranderd. Over toelaten arbeidsmigratie zou men ook minder schichtig moeten doen, maar dit eigenlijk pas ècht aan de orde komen als degenen die nu illegaal verblijven of die nu illegaal verblijvenden in dienst nemen, uit de problemen zijn. (33)

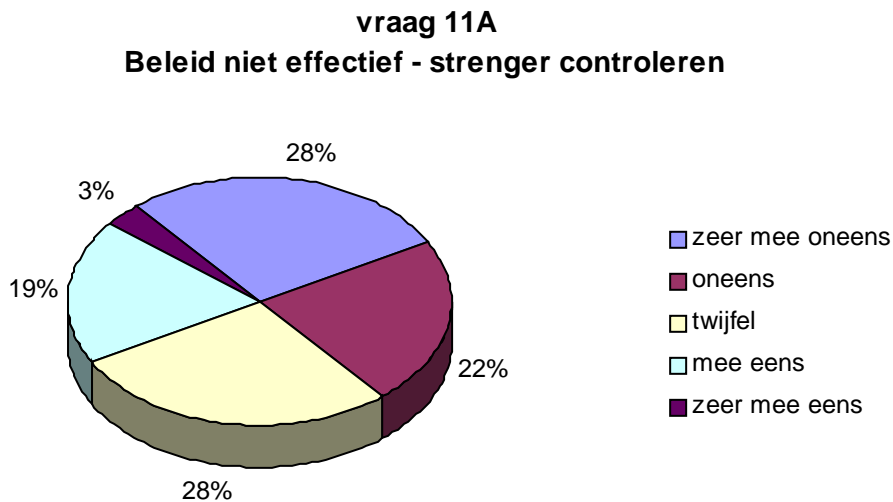
Combinaties van antwoorden:

Legaliseren bepaalde groepen + Nieuwe systemen van toelaten	16
Legaliseren bepaalde groepen + Nieuwe systemen van toelaten + Noodvoorzieningen	5
Legaliseren bepaalde groepen + Nieuwe systemen van toelaten + Generaal pardon	4

Het merendeel van het panel bevestigt de in ronde één gesignaleerde negatieve effecten van het beleid (marginalisering, weinig resultaten etc). Een zeer aanzienlijk deel van het panel is voor legalisering van bepaalde groepen in combinatie met een nieuw toelatingsbeleid voor arbeidsmigranten. Door eenderde van hen wordt daar ook nog het treffen van noodvoorzieningen aan toegevoegd. Een kwart van hen bepleit daarbij een generaal pardon.

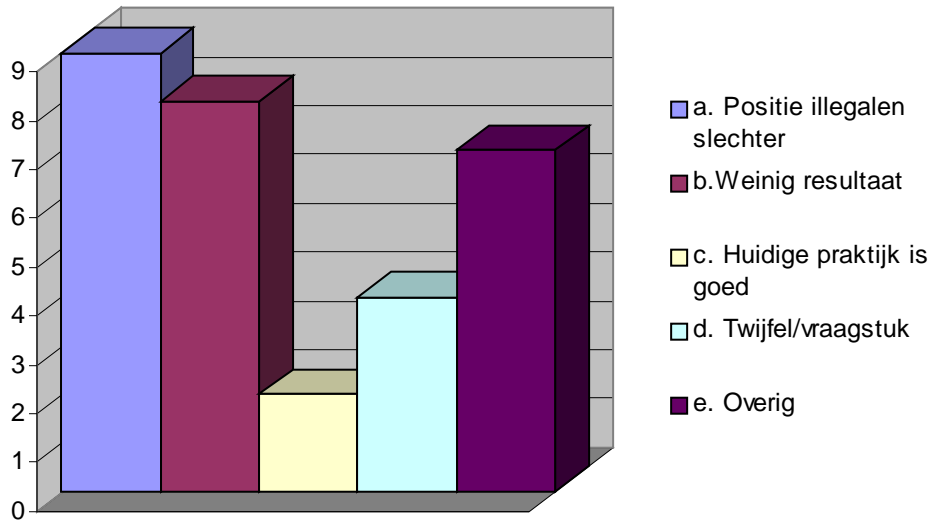
11. Effectiever beleid

Een beperkt aantal respondenten is van mening dat het huidige beleid niet effectief genoeg is en dat er strenger gecontroleerd moet worden om illegaal verblijf en illegale arbeid tegen te gaan. De helft van de respondenten is het daar (zeer) mee oneens.

Het panel spreekt zich uit over de verwachtingen van een dergelijke aanpak.

Vraag 11.B

30% van de respondenten geeft aan dat door het strenge beleid van de overheid de positie van illegalen slechter wordt. Een kwart van de respondenten verwacht weinig resultaat van een dergelijk beleid. Een duidelijk minderheid van het panel omarmt het beleid. Een aantal respondenten twijfelt over het beleid rond dit vraagstuk.

B) Weinig resultaat

- § Alleen strenger zijn en verder niets maakt het probleem eerder groter. Het is een illusie dat strengere controle voldoende oplossingen biedt. (07)
- § Het gaat niet om strenger, maar om doelmatiger: de coördinatie en afstemming laat te wensen over; het ontbreekt aan een centrale regie. (12)
- § Weinig. Omdat tot nu toe strengere controle niet heeft gewerkt. (13)
- § Zo lang er geen goed uitzettingsbeleid is, is een dergelijk beleid zeer moeilijk. (14)
- § Lukt toch niet. Dat legale werklozen aan de bak gezet worden. (19)
- § Dat de Europese landen de bestaande afspraken officieel en gecontroleerd gaan uitvoeren. (24)
- § Het menselijk gedrag laat zich niet goed leiden door angst en dwang (35)

C) Huidige praktijk is goed

- § Er moet gecontroleerd worden. De Koppelingswet is al effectief genoeg. Te los beleid heeft een aanzuigende werking. Dat blijkt uit verschillen met landen waar minder wordt gecontroleerd. (22)

D) Twijfel/vraagstuk

- § Repressieve maatregelen worden op den duur ingehaald door de economische werkelijkheid en zijn dan ook meer politieke window-dressing dan dat ze echt effectief zijn. Ik heb twijfel ingevuld omdat ik wel vind dat je de zaken dan goed moet regelen. Een vrije arbeidsmarkt moet natuurlijk wel basisregels hebben om bijvoorbeeld "slavernij" te voorkomen. Deze regels moet je dan ook wel op Europees niveau afspreken (08)

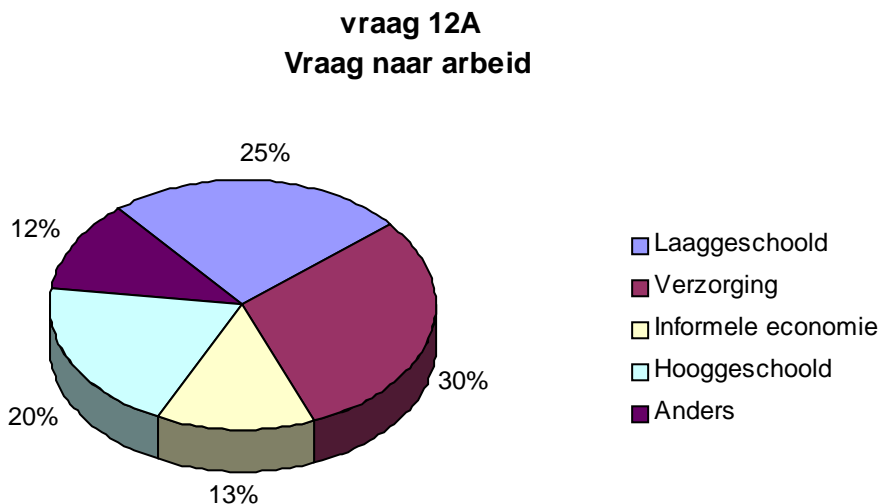
- § Een echte oplossing voor het onderliggende vraagstuk - mensen die kansen zoeken om een bestaan op te bouwen - is het niet. Tegelijk blijf ik van mening dat illegaliteit een onwenselijke situatie is en dat duidelijk keuze noodzakelijk zijn. (11)
- § Duidelijkheid, maar werkt alleen bij meer mogelijkheden van toelating van arbeidsmigranten (bijvoorbeeld toelating op de arbeidsmarkt van alle nieuwe Europese landen) (18)
- § Ik vind het belangrijk dat er een beter systeem komt voor tijdelijke migratiearbeid, een goed vluchtelingenbeleid en het aanpakken van het armoedeprobleem op mondiaal niveau. En ik wil ook een vorm van verzorgingsstaat in stand houden. (23)

Verder worden er nog een aantal specifieke verwachtingen van het huidige beleid genoemd:

- § Meer protectionisme (02)
- § Voorkomen van overlast binnen de grote steden. (09)
- § Er wordt nog teveel vanuit de hokjesgedachte gehandeld. Een integrale aanpak kan meer opleveren. Men moet dan wel bereid zijn over de grenzen van eigen kunnen heen te kijken. (17)
- § Meer criminaliteit (36)
- § Klopjacht. Opgejaagd (39)

12. Vraag naar arbeid

Behalve door het vreemdelingenbeleid, wordt het aantal illegalen in Nederland ook bepaald door de vraag op de arbeidsmarkt. Het panel geeft aan dat men verwacht dat Nederland, onder meer door de vergrijzing, in de komende jaren meer arbeidskrachten van buiten nodig zal hebben.

De respondenten kregen de mogelijkheid aan te kruisen voor wat voor soort werk Nederland het meest behoefte zal hebben aan arbeidskrachten van buiten:

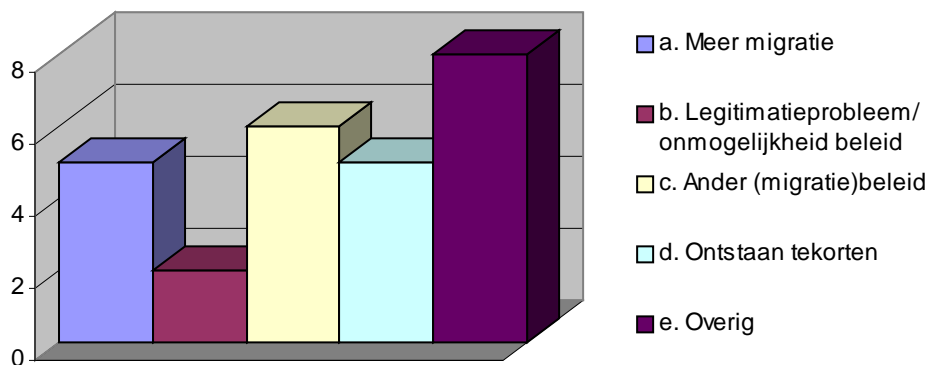
Laaggeschoold	15
Verzorging	18
Informele economie	8
Hooggeschoold	12
Anders, nl.	7
tot.	60

5. Anders nl.

- § Volgens mij in alle sectoren, moeilijk te zeggen in welke sector het meest. Het minst laaggeschoolde arbeid in de industrie. Dat werk zal nog meer geautomatiseerd worden en/of verplaatst naar lage lonen landen (04)
- § Het is maar zeer de vraag of er anders dan vanuit de EU extra arbeidskrachten nodig zijn (07)
- § Vaklieden (geen kenniswerkers) in bepaalde branches (17)
- § Vakmensen bouw (24)
- § Tuinbouw, bouw (26)
- § Specialistisch werk voor een lagere prijs (27)
- § In genoemde volgorde / belangrijkheid: arbeidskrachten voor alle domeinen (35)

Vervolgens is de panelleden gevraagd wat voor gevolgen dit zou hebben.

Vraag 12.B

A) Meer migratie

- § Integratie van nieuwe werknemers, minder illegalen, minder mensenhandel, meer dynamiek tav migratie. (02)
- § De markt gaat creatief op zoek naar wegen om arbeidskrachten te importeren. Druk op politiek neemt toe. Op een zeker moment wordt een hieraan toegeven onomkoopbaar, ook al weten we uit het verleden dat dergelijke methodes ook hun nadelen hebben. (03)
- § Mensen van buiten verzorgt de autochtone bevolking, die vergrijst. (13)
- § Arbeiders toelaten vanuit de nieuwe Europese toetreders is onvermijdelijk. (18)
- § Dat er een nieuwe immigratiestroom op gang komt. (21)

B) Legitimatieprobleem/onmogelijkheid beleid

- § Niet meer uit te leggen en te handhaven verschillen in de informele en de formele economie. Iedereen is hard nodig en dan strenger controleren? (06)

- § Wanneer, zoals nu, alleen arbeid die vanuit overheid wordt erkend 'legaal' is; zal de 'illegale' arbeid sterk toenemen en vindt er op alle terreinen een sterke informalisering plaats. (30)

C) Ander (migratie)beleid

- § De markt gaat creatief op zoek naar wegen om arbeidskrachten te importeren. Druk op politiek neemt toe. Op een zeker moment wordt een hieraan toegeven onomkoopbaar, ook al weten we uit het verleden dat dergelijke methodes ook hun nadelen hebben. (03)
- § Dat er in de huidige nationale wetgeving op het gebied van werk en inkomen het nodige veranderd moet worden en dat met name de effecten van de zorg voor de nieuwe werknemers groot zal zijn (08)
- § Heeft te maken met de vergrijzing enerzijds en de kenniseconomie anderzijds. Het gevolg zou mi moeten zijn de totstankoming van een weloverwogen, samenhangend, lange termijn migratiebeleid, waarbij zeker voor de verzorgingssector erop moet worden toegezien dat de cultuurverschillen van de nieuwe mensen niet veel verschilt van degenen die moeten worden verzorgd. (10)
- § Het ontwikkelen van een nieuw systeem voor het toelaten van (tijdelijke) arbeidsmigranten, zoals verschillende Europese landen dat reeds kennen. (12)
- § Nederland “internationaliseert!” en “migreert” in eigen huis! Vergaande gevolgen voor functie, aanbod en organisatie van alle sectoren van de samenleving.
- § Het beleid van overheid en binnen deze sectoren zou stimulerend en pro-actief moeten zijn! Er zijn creatieve visie en ontwerpdiscussies en studies nodig over de nieuwe toekomst van dit oude westen.
Je kunt illegalen zien als de boodschappers van de nieuwe tijd!
Het is dom en naïef om te denken dat je hen niet hoeft aan te horen en zien! (35)
- § Of er komen meer constructies of het wordt toch goed geregeld (41)

D) Ontstaan tekorten

- § Ik vrees toch minder kwaliteit in de betreffende sectoren.
Ik zie er niet echt naar uit om oud te worden. Misschien als je veel geld hebt, kun je goede verzorging en medische zorg kopen. (23)
- § Veel arbeidsplaatsen blijven niet meer bestaan (31)
- § Dat als daar niet in voorzien wordt, veel mensen niet de verzorging krijgen die ze nodig hebben en dat hun huizen vies worden (36)
- § Veel van het werk dat laaggeschoolden doen blijft dan liggen - chaos. (38)
- § Tekorten aan mensen in de zorg, hoogopgeleide kenniswerkers en mensen die in huis etc helpen als we niet zorgen voor regelingen voor mensen van buiten. (40)

E) Overig

- § Ik zie nauwelijks perspectief voor een instroom van laagopgeleide arbeidsmigranten in Europese kenniseconomieën. Er zal heel serieus geïnvesteerd moeten worden in kansen op werk en op een zinvol bestaan in landen van herkomst (11)
- § Ik vind vraag moeilijk te beantwoorden. Gevolgen voor wie of wat wordt bedoeld? (14)
- § Deze vraag kan ik niet beantwoorden (15)
- § De grenzen zijn open en dat moet ook zo blijven. E.e.a. zal ertoe leiden dat bepaalde Oost-Europese landen een snellere economische ontwikkeling zullen gaan doormaken en andere Europese landen misschien qua ontwikkeling achterblijven. Uiteindelijk moeten we ons toch ook zien te weren tegen de opkomende Aziatische markt.(17)

- § Dat er meer werkgelegenheid komt voor de vele legale immigranten (Marokkanen, Turken, Afghanen, Somaliërs, die werkloos thuis zitten. (22)
- § Meer tijdelijke huisvesting e.d. (24)
- § Grotere concurrentie op de markt. (27)
- § Dat de Nederlandse economie blijft draaien. (39)

13. Toekomstvisie

Veel respondenten geven aan dat Nederland, als het om het vraagstuk van illegalen en illegale arbeid gaat, niet op zich zelf staat. Zij verwachten dat de invloed van internationale ontwikkelingen, zoals globalisering van de economie en de Europese eenwording de komende jaren toe zal nemen.

De panelleden is gevraagd wat er, in het licht van deze constatering, nodig om tot een meer toekomstgerichte visie op het vraagstuk van illegalen en illegale arbeid te komen.

De argumentaties zijn onder te verdelen in de volgende categorieën:

Economie

- § Meer erkenning van het feit dat migranten zich laten leiden door economische factoren. Dit voorkomt strategisch gedrag onder migranten. Men hoeft zich niet in allerlei bochten te wringen door oneigenlijke redenen voor verblijf te bedenken. Door economische redenen te benadrukken in het thuis en gast land kan een meer volwassen beleid worden uitgedacht (02)
- § Een op de arbeidsmarktontwikkeling gerichte visie (08)
- § Landbouwbeleid, dumping, tariefmuren etc. al dit soort kwesties zullen moeten worden opgelost, anders zullen mensen altijd proberen hun hopeloze situatie in allerlei landen te ontvluchten en het in Europa te proberen, met bijzonder weinig perspectief (11)

Repressie

- § Matiging van het repressieve beleid van dit kabinet, matiging van de toon rond het vreemdelingenvraagstuk en de integratievraagstukken van de nieuwe Nederlanders, nuancering en meer afstemming met de EU en Schengen. (06)

Europa / globalisering

- § Volgens mij moet Nederland uiteindelijk principieel kiezen. Of verder doorglobaliseren in het voetspoor van de GATT en dan moeten de grenzen ook voor migratie meer open dan nu. Of kiezen voor eenzijdige Europeanisering: dat wil zeggen open grenzen binnen EU en meer (handels)barrières met landen buiten EU, zowel op het gebied van de handel als op het gebied van migratie. In het laatste geval kan het restrictieve beleid tav derdelanders gehandhaafd blijven (04)
- § Een visie die meer uitgaat van een internationaal perspectief. Een visie die meer ingaat op het vergroten van kansen van mensen, kansen op opleiding, werk, ontwikkeling, wereldwijd een visie die illegaliteit als gegeven neemt zolang er grote welvaartsverschillen bestaan en die meer ingaat op perspectief bieden aan mensen dan illegaliteit als een bedreiging zien. veel aandacht voor vergroting van de tweedeling in samenlevingen is wel van groot belang, de kans op een onderklasse neemt toe, met de ontwikkeling naar een kenniseconomie in een globaliserende wereld (40)
- § Discussie over op welke wijze in- en uitstroom van arbeid beter geregeld kan worden in Europees verband. (14)
- § Overleg in Europa, en mondiaal, om met elkaar eerlijker de producten die deze aarde voortbrengt, te verdelen. Projecten steunen in landen waar veel armoede is. (21)
- § Een Europese aanpak dan wel een aanpak die is ontwikkeld in de mondiale gremia.

- (12)
- § Meer Europese samenwerking (22)
- § Samenwerken EU (19)
- § Europese aanpak. (27)
- § Meer internationale samenwerking door vakbonden en belangenorganisaties (26)

Kloof tussen arm en rijk

- § Meer aandacht voor de onmogelijke positie van mensen in Afrika. Hun wil om vooruit te komen, de gevolgen van aids. (36)
- § Verkleinen van de kloof tussen rijk en arm. Dit vormt de basis (07)
- § Het belangrijkste is een gelijkere verdeling tussen de rijke landen en de arme landen. Dus te zorgen dat er geen noodzaak meer is voor mensen om weg te gaan uit hun moederland.

Migratiebeleid

- § Een weloverwogen, samenhangend, lange termijn migratiebeleid, rekening houden met behoeften en wensen, ook wensen van ontwikkelingssamenwerking. Dat zou goed afgestemd moeten worden met de andere EU-landen en, wellicht, een aantal niet-EU-landen. In EU-verband zou men kunnen denken aan de 'open methode van coordinatie' zoals die momenteel ook wordt toegepast bij het arbeidsmarktbeleid. (10)
- § Arbeidsmigratie lijkt mij noodzakelijk. Mensen moeten in de gelegenheid gesteld worden om enige tijd of langer in Nederland te werken, hier wat extra's te verdienen; ze hoeven hier niet altijd te verblijven. Die mensen moeten ingezet worden in sectoren waar tekorten zijn. Daarin kan gestuurd worden. (28)
- § De 'spontane' migratie (dus niet door de overheid gereguleerd) moet niet zomaar als illegaal bestempeld worden, waar vervolgens alleen maar repressief op gereageerd wordt. Migratie zal doorgaan, ook ongereguleerd. Voor een deel zal de arbeidsmarkt zelf reguleren. Wetgeving en controle zal erop gericht moeten zijn negatieve gevolgen tegen te gaan, maar daarbij zullen de 'spontane' migranten ook een rol moeten (kunnen) krijgen.

Integrale aanpak / wereldwijd

- § Goeie analyses zonder doemdenken of paniek zaaien. Leren van good practices elders. Dit is ten slotte geen uniek vraagstuk zonder precedents. (03)
- § Een groep van wereldwijze, tevens praktisch ingestelde mensen van verschillende disciplines en komaf bij elkaar zoeken en hen de tijd geven daar eens goed over na te denken, te debatteren, ideeën uit te wisselen en met een visie of voorstel te komen; maar vooral voorkomen dat er weer snelle, niet doordachte ad hoc oplossingen bedacht worden. (15)
- § Integrale aanpak en ogen vooral niet sluiten voor deze problematiek. De stap naar een Europese markt is genomen, daar kun je niet meer op terugkomen. Met meer transparantie en heldere afspraken is handhaving beter te hanteren. Daar zullen we de komende jaren onze energie in moeten stoppen. (17)
- § Er zal bijvoorbeeld gezocht moeten worden naar mogelijkheden om sociale zekerheid, pensioenopbouw te internationaliseren. (30)

Overig

- § Verruiming regelgeving, en vervolgens strikt handhaven. (18)
- § En verder denk ik dat we toch zullen moeten accepteren dat illegale arbeid niet uit te bannen is. (13)
- § Er is meer inzicht in het fenomeen nodig, een soort VTV (volksgezondheid toekomst voorspelling) maar dan voor arbeid. En meer kennis over de migratiemotieven. (23)
- § Inspectie op arbeidsomstandigheden zonder dat dit voor illegaal verblijvenden tot uitzetting leidt. Zij moeten uitbuiting kunnen aankaarten, zoals slachtoffers van vrouwenhandel al kunnen zonder uitgezet te worden (33)
- § Soepeler beleid ten aanzien van arbeidsmigranten. Het is natuurlijk niet noodzakelijk dat er in dat geval sprake zal zijn van immigranten. (38)

Het panel heeft vervolgens nagedacht over wie aan een toekomstgerichte visie op het vraagstuk van illegalen en illegale arbeid moeten bijdragen.

Er wordt door een grote meerderheid van de respondenten benadrukt dat het vraagstuk door verschillende partijen opgepakt zal moeten worden en er niet alleen gekeken moet worden naar de overheid.

actoren	aantal keren genoemd
Politiek, bewindslieden, lokaal en regionaal bestuur. Diverse ministeries (Ministerie van SZW, Justitie), Nationale overheden en de internationale gemeenschap, Nederlandse regering en gemeentes één lijn Wetgever (ook Europees niveau) In de eerste plaats de overheid. Plus dat betrokken instellingen / bedrijven de lage-prijzendwang moeten verlaten	12
Allen, alle partijen moeten daarin hun eigen verantwoordelijkheid nemen!	7
Europese samenhang, EU, Europees Parlement, De Europese regeringen.	5
Onderzoekers, (mens)wetenschappers	4
Internationale maatschappelijke organisaties, organisaties als ILO, ngo's	3
Vakbonden (internationale) werkgevers- en werknemersorganisaties	3
Internationale uitwisseling, VN en andere internationale organen	2
Economen	2
Europese unie, Europa en diverse andere landen	2
Arbeidsinspectie, Belastingdienst, UWV, CWI	2
Alle rijke landen. Armere landen door commitment met bemoeienis. Voorbeelden zoals de G8. Via een dialoog tussen (supranationale) regeringen die verantwoordelijk zijn voor vraag enerzijds en aanbod anderzijds	2
Beleids mensen	1
Migratiedeskundigen	1
Bedrijfsleven	1
Media	1
Een breed samengestelde, kleurrijke groep van personen die met illegalen en illegale arbeid van doen hebben, niet in de laatste plaats illegalen zelf.	1
Branchorganisaties	1
Burgers (door misstanden goed te melden)	1

Hoe een ander vorm zal moeten krijgen en wie daar bij betrokken zal zijn is onderwerp van de laatste panelronde.

AANVULLENDE OPMERKINGEN

14.A Hebt u naar aanleiding van deze vragenlijst nog opmerkingen en/of aanvullingen?

Goed initiatief. Ben benieuwd naar het eindresultaat. (03)

Succes verder! (04)

Het illegalenvraagstuk in combinatie met de aanpak daarvan en de informatie daarover staan niet los van het diversiteitsklimaat in het land. We hebben eerder behoefte aan bruggenbouwers dan explosieven-experts. (06)

Op een aantal terreinen is aanvullend onderzoek nodig, zodat beleidsmakers de hierdoor verworven inzichten kunnen benutten bij de ontwikkeling van nieuw beleid. (12)

Veel problemen hebben zichzelf al opgelost voor het beleid wordt veranderd, waarna er weer nieuwe problemen ontstaan. Te snelle legalisering heeft aanzuigende werking en creëert nieuwe, legale werkloosheid omdat een illegaal met sociale premies zijn voordeel heeft verloren. Er zijn succesvolle illegalen, Ghanezen bijvoorbeeld. (22)

Het is veel werk om dit in te vullen als 'illegalen' niet je dagtaak zijn! (23)

Momenteel worden op grote schaal Work First projecten en andere methoden ingezet om de bijstand onaantrekkelijk te maken. Werkzoekenden staan hierdoor steeds meer onder druk om banen met slechte arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden te accepteren. Zie ook sterke groei werkende armen en toename 'draaideurcliënten' (mensen die met een tijdelijk baantje de bijstand verlaten en na korte tijd weer op straat staan). Wat de effecten op de onderkant van de arbeidsmarkt zullen zijn is nog niet helemaal te overzien, maar ik denk dat het een plek moet krijgen in de analyse (naast al genoemde factoren als globalisering en toenemende repressie). (26)

Er zijn veel mensen die jarenlang hier heel hard gewerkt hebben; werk dat anderen niet willen doen. Ze worden met niks weggeschopt. (29)

Ik vind een en ander nogal vaag en algemeen. (33)

Voorlopig niet! (35)

Ja, mensen die niets anders willen dan werken voor hun bestaan en voor de toekomst van hun kinderen doen niets verkeerd, dat zijn geen criminelen. (36)

Minder, meer mogelijkheid (38)

Sommige vragen zijn niet te beantwoorden door gebrek aan feitenkennis, zoals u merkt.

Sommige vragen zijn ingewikkeld gesteld en gaan iets te veel uit van vooronderstellingen (40)